

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 12

20 maart 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,30
verschijnt wekelijks

De consequenties van onze daden

Er zal wel niemand meer onder U zijn, die zich niet bewust is van het feit dat alles wat gebeurt iets tot gevolg heeft en dat voor alles wat gebeurt een oorzaak is aan te wijzen. Het eerste is duidelijk genoeg.

We zien vaak op ontstellende wijze de gevolgen van onze daden zich voor onze ogen afspelen.

Het tweede, de oorzaak op te sporen van alles wat gebeurt, is misschien minder eenvoudig, maar we houden er ons dagelijks actief mee bezig.

Onze huidige, sterk gemechaniseerde maatschappij, met alle apparaten en machines, die iets voor ons doen, is er het sprekende voorbeeld van. Wij lopen snel met ons horloge dat stil is blijven staan naar de horlogemaker, overtuigd als we zijn dat er iets niet mee in orde is.

Met andere woorden er moet een aanwijsbare oorzaak zijn voor dit stil blijven staan.

Is die oorzaak opgespoord — zit er bijvoorbeeld stof in — dan zijn wij misschien tevreden, maar de horlogemaker vraagt zich af hoe dat stof erin terecht is gekomen.

Hij vraagt het de fabrikant, die op zijn beurt verder probeert uit te vinden waarom soms de kasten van zijn horloges niet goed sluiten. En zo kunt U doorgaan.

Dit simpele voorbeeld laat zich naar believen uitbreiden en dagelijks worden we geconfronteerd met de strenge causaliteit van de wereld waarin wij leven.

Denkt U maar eens aan het feit dat wij in staat zijn een projectiel naar de planeet Mars te schieten, dat vele maanden onderweg is, en eenmaal aangekomen een aantal foto's maakt, die dan naar de aarde teruggeseind worden en ons zodoende iets vertellen over het oppervlak van de planeet.

Een wonderlijk bewijs hoe diep wij ingedrongen zijn en vertrouwd zijn met het causale verband van de materiële wereld.

Ergens echter grijpt de mens met zijn wil en zijn verstand in in deze stoffelijke wereld.

Hij zet processen in gang of leidt ze om, maar steeds zullen deze blijven gehoorzamen aan de natuurwetten.

Wat zo'n ingreep van ons, een daad dus, allemaal in gang zet en tengevolge kan hebben, is

niet gemakkelijk te overzien.

De consequenties liggen vaak ver weg.

Zij worden dikwijls beïnvloed door zaken waarvan wij amper het bestaan vermoeden, laat staan er rekening mee kunnen houden.

U kunt, wanneer U Uw auto in gang zet of op de fiets stapt niet berekenen wat er op de volgende hoek zal gebeuren.

Natuurlijk, wij denken zo goed mogelijk na en nemen een beslissing, verrichten dus een daad naar beste weten en na overleg.

We verwachten dat dit of dat er het gevolg van zal zijn en zijn daar dan tevreden mee.

Hoe groot is onze ontgoocheling wanneer blijkt dat we met iets onvoldoende rekening gehouden hebben, waardoor alles anders uitkomt dan we hadden verwacht.

Treffen de meestal onaangename gevolgen van onze daad alleen ons zelf, dan mag dat naar, misschien verschrikkelijk zijn, wij dragen zelf echter de last en we kunnen alleen maar op ons zelf boos zijn.

Helaas komt het maar uiterst zelden voor dat een misstap of een foute beslissing alleen ons zelf treft.

Wij slepen altijd wel een of meer van onze medemensen mee in het onheil.

Soms zijn het onze naasten, soms wildvreemden. Het feit dat we in een gemeenschap leven, verbindt ons onverbrekkelijk met de ander.

Wij zien dat onze daden ingrijpen in het leven van onze medemensen, zoals hun handelen ons beïnvloedt.

Dan gaat onze verantwoordelijkheid eerst recht spreken.

Wat wij met ons eigen leven doen of nalaten is nog daar aan toe, al moeten we wel bedenken dat we geen Robinson Crusoe's zijn, die als eenling op een verder onbewoond eiland leefde.

Zodra Vrijdag daar voet aan wal zette, had hij er rekening mee te houden en werd zijn vrijheid beknot.

In wat wij anderen aandoen zijn wij niet vrij meer en worden we gebonden door de ethische normen van de groep, van de gemeenschap.

Doch dit zijn slechts normen die vaag en onvolledig zijn, daar de gecompliceerdheid van een gemeenschap nu eenmaal niet toelaat alles in detail te regelen.

Reserveer

19 mei a.s. (Hemelvaartsdag) voor

LANDDAG IN LAREN

Nadere mededelingen volgen nog
in het Woord van de Week van
2 mei a.s.

Onze eigen, persoonlijke visie en opvattingen gaan een rol spelen. Wij zullen de gevolgen van ons handelen zelf moeten beredeneren en overwegen.

Het berekenen van de consequenties van onze daden is vooral daarom zo moeilijk, omdat geen enkele gebeurtenis op zich zelf staat.

Kleine, ogenschijnlijke onbeduidende bijzaken hebben invloed op de reeks van voortvloeisels, die in gang is gezet door onze daad.

Geen enkele daad van ons staat op zichzelf.

Wanneer ons handelen onheil meebrengt, kunnen wij gaan spreken van juist of verkeerd, van goed en van kwaad.

Goed en kwaad, een probleem waar de mens van het begin van zijn menszijn mee heeft geworsteld, nog mee worstelt en wel altijd mee zal blijven worstelen.

De consequenties van onze daden vertellen ons pas of ze goed of slecht geweest zijn,

Niet naar onze daden, maar naar de gevolgen van onze daden worden we beoordeeld.

Zien we eenmaal de gevolgen, dan gaan we ons pas realiseren hoe alles zich als het ware wetmatig heeft voltrokken.

Hoe eenmaal onderweg er vrijwel niets meer aan te doen is geweest.

Wij kunnen er lering uit trekken voor een volgende keer, maar de omstandigheden zijn nu eenmaal nooit geheel hetzelfde, zodat het een volgende keer — zelfs met deze ervaring — toch weer mis kan blijken te gaan.

Laten we niet te gemakkelijk denken dat als we maar voldoende regels zouden hebben en voorschriften, we er zouden zijn, en gevrijwaard zouden blijven voor wat we het kwaad noemen.

Daar is de wereld te groot en te gecompliceerd voor geworden.

Zo dicht is zij naar ons toegehaald, dat wij haast persoonlijk meeleven en betrokken worden in het wereldgebeuren.

Het lijkt dan ook haast een onmogelijke taak verstandig te oordelen en verantwoord te kiezen tussen de talloze voor ons liggende mogelijkheden. Iedere godsdienst of levensbeschouwing heeft dan ook geprobeerd een aantal richtlijnen vast te stellen, die ons tenminste enige steun geven bij ons handelen.

Ook wij humanisten kunnen niet ontkomen aan de noodzaak zekere regels op te stellen, anders was het leven praktisch onmogelijk.

Maar wij willen het individu niet ontslaan van de plicht bovendien, telkens weer, naar beste weten zijn denkvermogen in te schakelen om de goede, de verantwoorde weg te vinden.

Wij zijn er van overtuigd, dat ieder mens een normgevoel heeft, zodat het niet van tevoren uitgesloten is juist te kiezen, maar moeilijk zal het wel zijn en fouten zullen altijd worden gemaakt.

Wij zijn gemakkelijk geneigd ons ervan af te maken met de overweging dat we, als eenling toch niets kunnen uitrichten.

Dat we ons daarom maar liever zo goed mogelijk moeten houden aan de regels, aan wat is voorgeschreven en dat het dan wel goed is.

Of we doen helemaal niets en proberen aan het probleem voorbij te gaan. Ook niet-handelen is echter een daad.

Niet-handelen heeft ook consequenties, beïnvloedt ook onze omgeving. Denkt U nu niet dat het alleen de grote problemen zijn, die op Uw houding wachten.

Integendeel zou ik willen zeggen.

Het zijn veel meer de direkte, dagelijkse, vlakbij liggende dingen, die het sterkst aanspreken en die U zeer persoonlijk kunt meebelevan.

Ik wil U daarvan een voorbeeld geven, namelijk het verkeer.

Het verkeer, de mogelijkheid dat wij ons verplaatsen en in contact komen met andere mensen en volken, is een van de belangrijkste stimulansen geweest voor onze huidige beschaving.

Door dit intensieve contact is er ervaringsuitwisseling tot stand gekomen, die nu eenmaal noodzakelijk is voor een voortschrijdende beschaving.

Maar ditzelfde verkeer dreigt ons op het ogenblik uit de hand te lopen.

Niet alleen omdat de intensiteit ervan ontstellend groot is geworden, maar vooral ook, omdat de gevolgen van een ongeluk zo verstrekkend zijn.

De snelheden, waarmee wij ons thans voortbewegen met vliegtuig, trein, auto of fiets, zijn zo hoog dat als er iets mis gaat de gevolgen fataal zijn. Het gaat dan direct om tientallen of honderdtallen mensen levens, om nog maar niet te spreken van de gewonden en de materiële schade.

De consequentie van een enkele fout of onoplettendheid — Uw daad dus, want U stuurt de auto of berijdt de fiets — kan betekenen dat U in iemands dood betrokken kan worden.

Niet zo heel vaak zal het in iemands beroep voorkomen, dat zo iets ernstigs gebeurt.

Maar als deelnemer aan het verkeer kan het bij wijze van spreken ieder moment optreden.

Niet alleen als bestuurder van een auto of vlieg-

Regelmaat der kerende getijden!

Wat is 't hart, dat het ooit heeft gevreesd,

Schoon het wist, dat lente 't kwam bevrijden,

Stralend als zij altijd is geweest.

Alomtegenwoordig, onverstoortbaar

Is het leven, dat de dood ontbloeit.

En de kleinste klacht schijnt nauwelijks oorbaar,

Waar de rogge om de ruïnes groeit.

J. C. Bloem (geb. 1887)

„De Ark”

Humanistisch Vakantie- en
Conferentie-oord

Belvédèrelaan 14
N U N S P E E T

★

Goede verzorging,
mooie omgeving

VRAAG FOLDER

tuig, ook een voetganger kan door een onvoorzichtigheid het andere verkeer tot onverantwoorde reacties brengen, die tot ongelukken leiden.

U hoeft maar de statistieken na te gaan om te zien met hoe grote regelmaat de ongelukken plaatsvinden.

Ja, men meet de intensiteit van het verkeer tijdens feestdagen zelfs af aan het aantal dodelijke ongevallen.

En al die ongevallen zijn ontstaan door een menselijke handeling, een menselijke daad en heel vaak door een menselijke tekortkoming.

Weliswaar zijn er uitvoerige verkeersregels opgesteld, moet men examen doen en wordt men door het droeve voorbeeld op de ernstige gevolgen gewezen, maar toch blijft er nog zoveel over voor de persoonlijke beslissing.

Men moet zich helaas afvragen of men niet leren kan of niet leren wil. Wanneer U iemand spreekt, die bij een ongeval betrokken is geweest, zijn er twee dingen die hij onmiddellijk aanvoert:

„Het was mijn schuld niet” en „ik ben verzekerd”.

Beide argumenten zijn zeer bedenkelijk.

Het zal pas later blijken of het Uw schuld niet was, als voor de rechter duidelijk gemaakt kan worden dat U zich aan de voorgeschreven regels heeft gehouden.

Het kan zijn, dat U er een goede advocaat voor moet hebben, om dat te bewijzen, maar dat is alles later, als U rustig om de tafel de zaak kunt bespreken.

Op het moment van het ongeval besliste een fractie van een seconde. Het heeft geen zin zich

na een ongeval nog iets af te vragen.

Beter kunt U zich vóór U gaat rijden afvragen wat U kunt doen om ongevallen te voorkomen. Goed laat het de fout van een ander geweest zijn.

Meestal zijn het maar kleine fouten, maar ze hebben zulke verschrikkelijke gevolgen.

Behoort het niet tot onze mensenplicht ook de fouten van onze medemens te aanvaarden, zoals zij ook de onze accepteren.

Het ligt toch niet op onze weg om persoonlijk andermans fouten te straffen. Maar hoe vaak ligt niet de oorzaak van het niet hebben kunnen voorkomen van het ongeluk verder terug. Houden we er wel voldoende rekening mee dat anderen fouten kunnen maken. Rijden we niet te snel of te slordig.

Of gaan we als regel te laat van huis en proberen het in te halen door er maar een schepje bovenop te gooien.

Nemen we niet meer risico's door het te proberen, omdat we dat sportief en flink vinden. Mooi nog net gehaald, kan eens betekenen „helaas net niet gehaald”.

Maar in zo'n geval ligt de daad die bij deze consequentie hoort nog verder terug, namelijk bij een verkeerde instelling van U, die U zich wie weet hoe lang geleden angewend heeft.

Misschien omdat U weinig waarde aan Uw leven hecht.

Dat is nog Uw zaak.

Maar kwaad schuilt er in dat U niet met Uw medemens rekening gehouden hebt.

Of speelde het feit, dat een voor U wildvreemde het slachtoffer wordt misschien een rol.

En dan het tweede argument „Ik ben verzekerd”.

Als of de geldelijke vergoeding van de schade de wond kan helen.

Een pleister op de wond misschien, maar ander leed blijft bestaan. De dood of invaliditeit laat zich niet door geld compenseren.

Dat ik dit onderwerp in dit humanistisch kwartiertje eens naar voren heb gebracht is om in het licht te stellen hoe sterk onze daden met hun gevolgen ingrijpen in het leven van anderen.

Hoe wij daarom bij al onze daden ons er rekenschap van moeten geven waar ze toe leiden.

Dat we er niet alleen zijn met het stipt opvolgen van regels en voorschriften, maar dat daarbij een meedenken van onze kant moet komen. Pas dan leven wij bewust en geven wij blijk bereid te zijn het ethisch waardebesef, dat ieder mens in zich heeft, te willen gebruiken.

U. J. RUTGERS.

lezingen voor de radio

Maandag 21 maart AVRO 16.15 uur:

A. SAALBORN: „Het absurde en de humanist”.

Zondag 27 maart VARA 9.45 uur:

LIBBE VAN DER WAL: „Waar maak je je druk over”.

Zondag 3 april VARA 9.45 uur:

Mevr. A. A. BRUIJN-VAN LEEUWEN: „Iedere dag opnieuw”.

Zondag 10 april VARA 9.45 uur:

P. N. KRUIJSWIJK: „Feest en werkelijkheid”.

Zondag 17 april VARA 9.45 uur:

A. KATAN: „Geen geloof en dus geen kracht?”

Slaap

In het algemeen ben ik zeer tevreden met mijzelf. Dat is geen verwaandheid, het is eenvoudig een kwestie van zelfbehoud. Indien ik duurzaam ontevreden ware zou de onvermijdelijke konsekwentie zijn, dat ik tenslotte in de gemeentelijke vuilnisemmer zou stappen, aan de ambtenaren van de gemeentelijke reinigingsdienst zou vragen mij mee te nemen en mij tot compost te laten verwerken, opdat tenminste mijn medemens nog enig nut en genoeg aan mij zou kunnen beleven door het eten van jonge worteltjes en het kijken naar snijbloemen die door mijn medewerking tot wasdom zouden zijn gekomen.

Uit het feit, dat de gemeentelijke vuilnisemmers te klein zijn om een volwassen persoon te bevatten, maak ik op, dat de meeste mijner medemenssen ook redelijk tevreden over zichzelf zijn. Niet altijd geheel terecht, meen ik, maar dat moeten zij zelf maar uitmaken.

Die tevredenheid heeft waarschijnlijk tot gevolg, dat er opvallend weinig werk wordt gemaakt van de verbetering der onvolmaaktheden die het menselijk geslacht aankleven. Wie zich bezig houdt met het tellen van grauwe erwten is er steeds op uit de vruchten smakelijker, groter gezonder, kortom van betere kwaliteit te maken. Aardbeien worden zo groot als tomaten, mandarijnen zo groot als sinaasappels, sinaasappels zo groot als meloenen. Men is bereid voor het onderzoek, dat tot deze vergroting moet leiden, grote sommen te betalen. Ook machines, werktuigen voor huishoudelijk gebruik, stoffen, werkmethoden worden rusteloos onder de loep genomen om te zien of er niet wat aan te vervolmaken valt. Hiertoe worden zelfs allerwege ideeënbusen neergezet, waarin ijverige en vindingrijke werkers hun raadgevingen kunnen deponeren, opdat wij allen de consumenten, de ondernemers en zelfs de uitdenkers daarvan kunnen profiteren.

En nu de mens. Het valt niet te ontkennen, dat de productie van mensen tegenwoordig vrijwat aandacht trekt. Maar terwijl men op proefvelden voor tarwe, koolzaad en dergelijke gewassen poogt de opbrengst steeds te verbeteren en vooral te vergroten, is het voornaamste doel van de productie-onderzoekingen bij de mens de opbrengst te verkleinen. En aan de kwaliteit van het product wordt nauwelijks aandacht besteed.

Het lijkt mij toe, dat hierin op zo kort mogelijke termijn verandering moet worden aangebracht en persoonlijk ben ik van mening, dat in de eerste plaats aandacht moet worden geschonken aan het verschijnsel van de slaap. Daarbij ben ik mij er van bewust, dat deze suggestie op sommige lezers een banale indruk moet maken, maar ik geloof, dat de wereldgeschiedenis een andere loop zou krijgen, als wij de tijd voor het slapen zouden kunnen verminderen of zelfs geheel laten verdwijnen.

Overduidelijk is al dadelijk, dat wij veel langer zouden leven, werkelijk leven, meen ik. Thans is de gemiddelde levensduur grofweg 75 jaar, waarvan wij, wederom grofweg, 25 jaar slapende in bed doorbrengen. Er resteren dus 50 jaren, waarin wij min of meer wakker zijn. Indien de slaap, als zijnde een verouderd, onef-

ficiënt middel tot herstel, zou verdwijnen, zou ons levende leven met 50 % worden verlengd. Men zou dan hetzelfde effect hebben bereikt als wanneer de gemiddelde levensduur 110 jaar zou zijn.

Wanneer men omgekeerd wil redeneren en vindt dat een gemiddelde levensduur (huidige stijl) van 75 jaar voldoende is, zou men — alweer door een wetenschappelijke teeltkeus — de slapeloze levensduur tot 50 jaar kunnen verkorten. Men stelle zich hiervan de gevolgen voor! Ons land zou bewoond zijn door acht miljoen mensen. De woningnood zou geheel voorbij zijn. De levensstandaard zou in één klap met 50 % kunnen stijgen.

Maar daar komt nog iets bij. Het heeft mij getroffen, dat historici bij hun verklaring van de ontwikkelingsgang der mensheid zich graag baseren op een systeem, dat het antwoord verschaft op alle vragen.

De een meent, dat de sterkste de baas is. De ander daarentegen beweert, dat de zwakste, die helemaal van voren af aan moet beginnen, het grootst wordt. Weer een ander spreekt over het antwoord dat men dient te geven op uitdagingen en er zijn er ook, die menen, dat de hele geschiedenis verklaard kan worden uit de groei van de voortbrenging.

Voor de aandachtige niet-vakman geven al die theorieën wel eens een verklaring, maar geen enkele is van toepassing op alle gevallen. Ik wil er één aan toevoegen: Wie het minste slaapt, heeft de beste kansen. Dat gaat op in het gezin, de voetbalclub, de politieke partij, de landsregering, de NAVO en de Verenigde Naties. En niet te vergeten in het Verenigd Europa, waar men af en toe officiële marathonvergaderingen houdt. Wie wakker blijft, wint.

Het is niet overdreven te zeggen, dat wij het tientallig stelsel te danken hebben aan de slapeloosheid. In dit geval van Napoleon. Als ik prof. Presser mag geloven is dat een onprettig persoon geweest, die veel kwaad heeft gesticht. Maar hij heeft een diepgaande invloed gehad op de geschiedenis. En waarom? Omdat hij een wakker baasje was.

Een ander voorbeeld is Churchill. Ook geen leukerd, maar ik ben blij, dat hij er geweest is, dat wil zeggen, dat hij er was. Af en toe sliep hij tien minuten en dan regeerde hij weer door, met ijzeren hand. Men mag er niet aan denken, dat ons lot destijds in handen zou hebben gelegen van een figuur als Chamberlain, een keurige man, maar duidelijk iemand die nodig naar bed moest.

Mijn stelling is nu: Als wij allemaal zonder slaap konden, zouden wij beter tegenspel kunnen leveren tegen de slapelozen, van wie je maar moet afwachten of zij hun doorwaakte nachten ten goede of ten kwade zullen gebruiken.

En als gij nu zoudt vragen: „Hoe komt een mens op zulke gekke gedachten”, dan is het antwoord eenvoudig: „Het bovenstaande viel mij in, toen ik, geheel tegen mijn gewoonte niet slapen kon”.

Waarmede de juistheid van mijn stelling bewezen is, naar ik meen.

H.H.